

FTMAP 10.31.01; 28.23.00

<https://doi.org/10.26577/JAPJ117120268>

Ж.Г. Ибрагимова¹, **Э.С. Абдрахманова²**,
Д.М. Омурчиева³, **К.А. Джумабаева^{1*}**

¹Түран университеті, Алматы, Қазақстан

²«PowerLaw сараптамалық-консультациялық орталығы» ЖШС, Алматы, Қазақстан

³«NH Consulting KAZ» ЖШС, Алматы, Қазақстан

*e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz

АЗАМАТТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Цифрлық трансформация жағдайында елімізде сот жүйесінде соттардың жұмысында, оның ішінде процессуалдық құжаттарды дайындауда электронды форматқа енгізу, жасанды интеллектті пайдалану сот төрелігін дамытудың қажетті кезеңіне айналуға.

Заманауи цифрлық ақпараттық құралдардың сот жүйесіне енуі сәтті орындалып, қазіргі таңда электрондық сот өндірісінің нәтижесінде қағазбастылықтан арылып, сапалы жұмыс атқарылып, қоғамда сот ашықтығы мен әділдігіне, соттардың бейтараптығы мен тәуелсіздігіне сенім орныға бастады. Электрондық сот төрелігі жүйесінің элементтері азаматтық процестің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес соттардың істерді қарау және шешу кезінде ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану және пайдалану нысандары болып табылады.

Қазіргі таңдағы ақпараттық жүйелер саласындағы қарқынды даму эволюциясы қоғам өмірінің барлық салаларын, оның ішінде заң саласын да толықтай дерлік ақпараттандыруға әкелді. Жаңа технологияны өз жұмысында тиімді қолданып, цифрландыру жүйесі арқылы жетістіктерге жеткен саланың бірі – сот. Сот саласы үшін сандық технология – жеделдікті арттырудың, сот актілерінің ашықтығын қамтамасыз етудің, соттардың жүктемесін азайтудың, бюрократиялық қарым-қатынасты жоюдың, сайып келгенде соттарда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетудің мүмкіндігі болып табылады. Жасанды интеллект жүйесі тұлғаларға сот актілерін іздеуге және сот істерінің ықтимал аяқталуына болжауға мүмкіндік береді. Сот жүйесін цифрландыруға көшудің біртіндеп дамып, электрондық соттар мен электрондық сот ісін электрондық сот төрелігін енгізудің негізгі платформалары ретінде құрумен аяқталғанын көрсетеді.

Алайда жаһандану жағдайындағы қарқынды дамып келе жатқан экономикалық қатынастар трансұлттық тұрғыдан да, әрбір тәуелсіз Мемлекет ішіндегі корпоративтік даулардың санын көбейтті. Қазақстан бұл логикалық құқықтық құбылыстан тыс қалмайды. Осыған байланысты сот қызметкерлерінің аналитикалық және ұйымдастырушылық-процестік жұмысының белгілі бір бағыттарын зерделеу және ЖИ-ді математикалық тұрғыдан дұрыс машиналық оқытуға көп көңіл бөлу қажет.

Авторлар зерттеуде талданған мәселелерді судьялардың белсенді қатысуы мен бақылауы, ұсынымдарды сот ісін жүргізудің нақты шарттарына бейімдеу, жасанды интеллект және блокчейн технологияларын интеграциялау арқылы шешуді ұсынады. Электрондық сот төрелігі жүйесін одан әрі дамыту үшін жасанды интеллект пен Blockchain технологияларын интеграциялау арқылы электрондық сот платформаларының функционалын дамыту маңызды. Тұтастай алғанда, бұл сот процестерінің қолжетімділігі мен тиімділігін одан әрі арттыруға ықпал ететін болады.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, электрондық сот жүйесі, корпоративтік даулар, азаматтық істердегі сот талқылауы, цифрлық трансформация.

Zh.G. Ibragimova¹, E.S. Abdrakhmanova²,
D.M. Omurchiyeva³, K.A. Dzhumabaeva^{1*}

¹Turan University, Almaty, Kazakhstan

²LLP Expert Consulting center PowerLaw, Almaty, Kazakhstan

³LLP «NH Consulting KAZ, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz

Features of the use of artificial intelligence in civil proceedings

In the context of digital transformation in the country's judicial system, the introduction of electronic formats in court proceedings, including the preparation of procedural documents, and the use of artificial intelligence are becoming a necessary stage in the development of justice.

The e-justice system forms a complex structure, representing a set of independent and interacting

in civil proceedings, united by the goal of solving problems of civil litigation. The elements of the e-justice system are the forms of application and use of information and communication technologies in the consideration and resolution of cases by the courts in accordance with the goals and objectives of civil proceedings.

Today's rapid evolution in information systems has led to the complete computerization of virtually all spheres of society, including the legal sphere. One area where new technologies are effectively utilized and achieved through digitalization is the court system. Digital technology for the judicial sphere offers the opportunity to increase efficiency, ensure the transparency of judicial decisions, reduce the burden on the courts, eliminate bureaucratic relations, and ultimately reduce the level of corruption in the courts. Artificial intelligence systems allow individuals to search for judicial decisions and predict the possible outcome of court cases. The gradual development of the transition to digitalization of the judicial system is evidenced by the creation of e-courts and e-litigation as the main platforms for implementing e-justice.

However, rapidly developing economic relations in the context of globalization have led to an increase in corporate disputes, both transnationally and within each independent state. Kazakhstan is no exception to this natural legal phenomenon. Therefore, it is necessary to study specific areas of the analytical and organizational-procedural activities of bailiffs, paying particular attention to mathematically correct machine learning of artificial intelligence.

The authors propose addressing the issues analyzed in the study through the active participation and oversight of judges, tailoring recommendations to specific court conditions, and integrating artificial intelligence and blockchain technologies. To further develop the e-justice system, it is important to enhance the functionality of e-court platforms through the integration of artificial intelligence and blockchain technologies. Overall, this will contribute to further improving the accessibility and efficiency of judicial proceedings.

Keywords: artificial intelligence, e-court system, corporate disputes, civil litigation, digital transformation.

Ж.Г. Ибрагимова¹, Э.С. Абдрахманова²,
Д.М. Омурчиева³, К.А. Джумабаева^{1*}

¹Университет Туран, Алматы, Казахстан

²ТОО «Экспертно-консультационный центр PowerLaw», Алматы, Казахстан

³ТОО «NH Consulting KAZ», Алматы, Казахстан

*e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz

Особенности использования искусственного интеллекта в гражданском судопроизводстве

В условиях цифровой трансформации в судебной системе страны необходимым этапом развития правосудия становится внедрение в электронный формат в работе судов, в том числе в подготовке процессуальных документов, использование искусственного интеллекта.

Успешное внедрение современных цифровых информационных инструментов в судебную систему привело к ликвидации бумажной работы, повышению качества работы и повышению доверия общественности к прозрачности и справедливости судов, а также к беспристрастности и независимости судов. Элементами системы электронного правосудия являются формы применения и использования информационно-коммуникационных технологий при рассмотрении и разрешении дел судами в соответствии с целями и задачами гражданского процесса.

Сегодняшняя бурная эволюция в области информационных систем привела к полной информатизации практически всех сфер жизни общества, в том числе и юридической. Одной из сфер, где новые технологии эффективно используются в своей работе и достигаются благодаря цифровизации, является суд. Цифровая технология для судебной сферы – это возможность повышения оперативности, обеспечения прозрачности судебных актов, снижения нагрузки на суды, устранения бюрократических отношений, в конечном счете, снижения уровня коррупции в судах. Система искусственного интеллекта позволяет лицам искать судебные акты и прогнозировать возможное окончание судебных дел. О постепенном развитии перехода к цифровизации судебной системы свидетельствует создание электронных судов и электронного судопроизводства как основных платформ внедрения электронного правосудия.

Однако стремительно развивающиеся экономические отношения в условиях глобализации привели к увеличению количества корпоративных споров, как на транснациональном уровне, так и внутри каждого независимого государства. Казахстан не является исключением из этого закономерного правового явления. В связи с этим необходимо изучать отдельные направления аналитической и организационно-процессуальной деятельности судебных исполнителей, уделяя особое внимание математически корректному машинному обучению искусственного интеллекта.

Авторы предлагают решать анализируемые в исследовании проблемы посредством активного участия и контроля судей, адаптации рекомендаций к конкретным условиям судебного разбирательства, а также интеграции технологий искусственного интеллекта и блокчейна. Для дальнейшего развития системы электронного правосудия важно развивать функционал платформ электронных судов посредством интеграции технологий искусственного интеллекта и блокчейна. В целом это будет способствовать дальнейшему повышению доступности и эффективности судебных процессов.

Ключевые слова: искусственный интеллект, система электронного суда, корпоративные споры, гражданские разбирательства, цифровая трансформация.

Кіріспе

Технологиялық дамудың жоғары деңгейімен сипатталатын бүгінгі әлемде сот жүйесін электронды форматқа енгізу сот төрелігін дамытудың қажетті кезеңіне айналуда. Соңғы онжылдықтарда электрондық сот төрелігін енгізудің тұрақты үрдісі байқалды, бұл сот төрелігінің қолжетімділігін, жылдамдығын және тиімділігін қамтамасыз етуге жаңа көзқарас ұсынады. Қазіргі ғылыми еңбектерде «электрондық сот төрелігі» және «әділеттілік» сияқты ұғымдар тек техникалық ұғымдар ғана емес, сонымен қатар жаһандық құқықтық жүйені жаңғыртудың негізгі бағыттарына айналды.

Жасанды интеллект модельдері арқылы шешім қабылдауға қабілетті немесе қолдайтын сот тәжірибелерінде адам құқықтарын қорғаудың басты мәселесі әділ сот ісін жүргізу құқығы болып табылады. Адам құқықтары туралы Еуропалық конвенцияның 6-бабында бекітілген әділ сот ісін жүргізу құқығы сот ісін жүргізуді реттейтін негізгі процедуралық ережелерді қамтитын жалпы қағида болып табылады. Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот Конвенцияның статикалық түсіндіруге жатпайтынын, бірақ оны әлеуметтік, экономикалық және технологиялық дамудың дамуы тұрғысынан бағалауды талап ететін «тірі құрал» ретінде қарастыру керек деп үнемі айтылып келеді (<https://hudoc.echr.coe.int>).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысымен бекітілген 2024-2029 жылдарға арналған Жасанды интеллектті дамыту тұжырымдамасына сәйкес, алдағы бес жылда Қазақстан Республикасы экономиканың ең басым салаларында және мемлекеттік аппараттың жұмысында жасанды интеллект құралдарын дамыту мақсатын қойды. Аталған тұжырымдама бекітілгеннен бері мемлекет жасанды интеллект құралдарын пайдаланудың келесі басым бағыттарын анықтады:

- Мемлекеттік басқару;

- Мұнай-газ, тау-кен өндіру, энергетика, көлік, логистика, сумен жабдықтау және ауыл шаруашылығы салаларындағы табиғи монополиялар (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/>).

Білімнің осы саласындағы зерттеулердің стратегиялық бағытының маңыздылығын ескере отырып, Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Үкіметке «Жасанды интеллект туралы» Қазақстан Республикасының Заңын қабылдау міндетін қойған болатын, бұл мемлекеттің жоғары лауазымды тұлғаларының осы зерттеу саласын дамытуға үлкен қызығушылығын растайды және демек, осы саладағы ғылыми әзірлемелердің, соның ішінде сот төрелігін жүзеге асыратын лауазымды тұлғалардың қызметіне қатысты ғылыми ойлардың кең ауқымының жоғары өзектілігін көрсетеді.

Индустрия 4.0 біздің қоғамға, тіптен күнделікті өмірімізге сенімді түрде енуде. Қазақстан ЖИ дамыту бойынша әлемдік рейтингте 81-орында тұр (<https://baq.kz>).

Бүгінгі таңда сот жүйесінде ЖИ-ні қолдану тақырыбы қызу пікірталастар мен түрлі көзқарастарды тудыруда. Сот жүйесіндегі ЖИ-нің дамуының нақты перспективаларына талдау жүргізу маңызды. Заң мамандарының кейбірі мұны әділ сот құрудың мүмкіндігі деп санайды. Ал, екінші тарап ЖИ уақыт пен ресурстарды едәуір үнемдеуге мүмкіндік береді деп есептейді. Алайда, мұндай оптимистік көзқарасты бәрі бірдей қолдамайды. Кейбір зерттеулер жұмыс орындарының әлеуетті жоғалуы туралы, сондай-ақ ЖИ шығаратын шешімдерге шағымданудың мүмкін еместігі туралы мәселелерді көтереді, өйткені ол тек алгоритмдерге ғана сүйенеді.

Қазақстан Республикасында азаматтық сот ісін жүргізуде жасанды интеллектті қолдану қажеттілігі, атап айтқанда, сот жүйесін автоматтандыру үрдісі байқалады. Сот билігінің басшылығы соттардың жұмысына, оның ішінде процессуалдық құжаттарды дайындауға ЖИ енгізу және қолдануды кеңейту қажеттігін мәлімдейді.

Қазақстандағы ЖИ-ді заңнамалық реттеу белгілі бір кезеңмен сипатталады. 2020 жылы «Ақпараттандыру туралы» ҚР Заңына (<https://online.zakon.kz>) цифрлық технологиялар мәселелері бойынша түзетулер енгізілді және «Зияткерлік робот» ұғымы бекітіліп, Зияткерлік робот меншік иесінің және иеленушісінің құқықтары мен міндеттері көзделген. 2021 жылы аталған Заңға «үлттық жасанды интеллект платформа-сы», «үлттық платформа операторы» және 13-2-бабы «үлттық жасанды интеллект платформа-сы операторының құзыреті» деп аталатын жаңа ұғымдар толықтырылды (<https://online.zakon.kz>). Үлттық заңнамаға енгізілген өзгерістердің серпіні мен сипаты цифрлық технологиялар мен ИИ қолдану негіздеріне қатысы бар негізгі ұғымдарды заңнамалық тұрғыдан бекітуге тырысатындығын көрсетеді. Алдағы уақытта жаңа технологияларды дамыту қауіпсіздігіне қатысты «Ашық НҚА» сайтында жарияланған «2024-2029 жылдарға арналған жасанды интеллектті дамыту тұжырымдамасы» жобасында қарастырылуда (<https://primeminister.kz>). Жалпы, электрондық сот төрелігінің техникалық аспектілеріне де, оның азаматтардың конституциялық кепілдік берілген құқықтарына әсеріне де қатысты бірқатар зерттеу сұрақтары туындайды. Электрондық сот төрелігін дамытудың қиындықтарын, артықшылықтарын және перспективаларын атап өту талқылау мен зерттеудің маңызды тақырыбы болып табылады, себебі бұл кезең қазіргі заманғы құқықтық парадигманы қалыптастыруда өте маңызды.

Зерттеудің мақсаты – сот және құқықтық жүйені цифрландырудың негізгі артықшылықтарын және перспективаларын көрсету тұрғысынан электрондық сот төрелігін талдау.

Тиісінше, зерттеу сұрақтарының ауқымы келесі бағыттарды қамтиды:

А) электрондық сот төрелігінің негізгі артықшылықтарын зерттеу;

Б) сот төрелігі жүйесінде цифрлық технологияларды одан әрі енгізу мен пайдаланудың негізгі перспективалы бағыттарын белгілеу.

Зерттеу әдістері

Бұл мақалада зерттеудің құқықтық реттеудің жалпы ғылыми әдістері қолданылды. Атап айтқанда, тарихи, салыстырмалы талдау, нормативтік-логикалық, синтездеу, жүйелі-құқықтық, абстракция, жалпылау, ұқсастық және т.б. жария-құқықтық әдістер де қолданылды. Зерт-

теу барысында тарихи құқықтық әдістер бала құқықтарын қорғаудың, бала құқықтары туралы заңнаманың қалыптасу тарихы мен бала құқығы институтының дамуын анықтау мақсатында қолданылады. Зерттеу тақырыбының мазмұнын ашуда авторлардың ұлттық және шетелдік заңнамалары мен тәжірибесін зерттеуде салыстырмалы құқықтық әдістер жалпы тұжырым жасауға мүмкіндік береді.

Талқылаулар мен нәтижелер

Барлық әлеуметтік салаларды қамтыған цифрландырудың белсенді процестерін ескере отырып, сот жүйесінде цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктері қазіргі заманғы ғалымдар арасында өзекті болып табылады.

Профессор Vanica COVID-19 пандемиясы аясында сот ісін цифрландырудың кейбір аспектілерін сипаттап, құқықтық жүйеде цифрландыруға көшудің жалғасып жатқаны бірнеше маңызды элементтерді, мысалы, электрондық файлдарды енгізуді, сот ісін жүргізуде электрондық қолтаңбаларды кеңінен қолдануды және мемлекеттік сот мекемелерінің виртуалды салада тарататын ақпаратының үлкен көлемін қамтитынын дәлелдейді (<https://doi.org>). Бұл жетістіктер жаһандық құқықтық ортаны қайта құрудың терең процесінің басталуын білдіреді.

Соттарға ашық қол жеткізу арқылы заңды қорғау құқығы – өркениетті қоғамдардың конституцияларымен кепілдендірілген негізгі адам құқығы. Сот ісін жүргізудің қымбаттығы мен процедуралық қолайсыздығы, мүмкін, адамдардың соттарға қол жеткізудегі басты кедергісі болып табылады. Сондықтан сот жүйесінің қолжетімділігін арттыру сот инновациялары мен реформаларының негізгі мақсатына айналады. Цифрлық экономиканың қарқынды дамуымен көптеген коммерциялық қызмет физикалық әлемнен интернетке ауысты. Электрондық сот төрелігі жүйесінің элементтері азаматтық процестің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес соттардың істерді қарау және шешу кезінде ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану және пайдалану нысандары болып табылады. Мәселен, электрондық коммерциядан дау туындаған кезде, көбінесе келіссөздер жүргізу мүмкіндігі әлсіз тұтынушылар зардап шегеді. Егер тұтынушы сатушыдан залалды өтеуді талап еткісі келсе, ол қазіргі жаһандық құқықтық жүйелерге сәйкес сатушының бас кеңсесі (немесе негізгі бизнес кеңсесі) орналасқан сотқа

талап арыз беруі керек. Сот ісін қозғау үшін тұтынушылар көбінесе бірнеше сот отырыстарына жұмсалған уақыт, ақша және еңбек үшін жоғары сот шығындарын төлеуі тиіс. Сонымен қатар электрондық коммерция дауларының дәлелдері әдетте интернетте болады, сонымен қатар электрондық коммерцияның транзакция сомасы әдетте аз, бірақ дәстүрлі сот ісін жүргізу жүйесі бойынша сот ісін жүргізу құны талап етілуі мүмкін өтемақы сомасына жақын немесе тіпті одан да жоғары болуы мүмкін (Huang-Chih, 2020).

Әлемде электрондық сот төрелігі жүйелерінің салыстырмалы түрде жетілмегендігі мен әртүрлілігінің нәтижесінде электрондық сот төрелігі бойынша зерттеудің нақты салалары мен тақырыптарын көрсететін және болашақ зерттеу бағыттарын анықтайтын интеграцияланған зерттеу құрылымы әлі де жетіспейді. Қазіргі уақытта бірнеше елдерде ЖИ судьялардың көмекшісі ретінде де, оларды толығымен ауыстыруға қабілетті технология ретінде де пайдаланылады. Мысалы, Ресей Федерациясындағы пилоттық жоба шеңберінде сот приставтарының істерінде компьютерлік бағдарлама сот құжаттарын дайындайды және олардың талаптарға сәйкестігін тексереді (Гусак, 2024, б.166).

Қазіргі таңда елімізде азаматтық сот ісін жүргізуде осындай елеулі өзгерістер үшін технологиялық алғышарттар жасалды. Жасанды интеллект құралдары жобалау және редакциялауға қолдау көрсете алады. Мысалы, жасанды интеллектті сот құжаттарында емле қателерін тексеру және грамматикалық және басқа да редакциялық ұсыныстар жасау үшін, мысалы, қысқаша хаттар мен өтініштер үшін пайдалануға болады. Жасанды интеллект құралдарын сот құжаттарындағы заңды сілтемелерді сотқа немесе арбитражға бермес бұрын қарау және талдау, сондай-ақ қарама-қарсы тараптардың сот құжаттарының дәлдігі мен шынайылығын тексеру және талдау үшін де пайдалануға болады. Бұл уақытты үнемдейді және сот құжаттарын дайындау мен қарау тиімділігін арттырады, бұл сүйенетін заң әлі де жақсы заң болып табылатынын және дәл көрсетілгенін анықтайды.

Жасанды интеллект – тез дамып келе жатқан технология және оны азаматтық сот істерінде мүқият және сақтықпен пайдалану қажет. ЖИ – бұл адвокаттар, судьялар және төрешілер қолданатын құрал, алайда оларды алмастырмайды. Процеске адамның қатысуы дәлдік пен нәтижелердің сапасын қамтамасыз етеді, жасанды интеллект мамандары бұл процесті «циклдегі

адам» деп атайды. Жасанды интеллект қолдайтын, адам басқаратын процестер адам пайдаланушыларына шешім қабылдауды немесе күрделі ойлауды өз қолдарына алуға мүмкіндік береді, сонымен бірге жасанды интеллекттің кеңдік пен жылдамдыққа деген қабілетін пайдаланады. ЖИ аз уақыт ішінде тұрақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді, сондықтан зерттеушілер бұл құралдар жақын арада заң технологияларындағы автоматтандырудың 30%-ын құрайды деп болжайды (<https://bhglaw.com>).

Қолданыстағы құқықтық база азаматтық сот ісін жүргізудің бәсекелестік сипатқа ие екенін және соттың белсенді қатысуымен сипатталатынын атап көрсетеді. Бұл ынтымақтастық тәсілі тиімді іс жүргізуді және әділ сот ісін жүргізу қағидаттарын қамтамасыз етуге арналған. Сонымен қатар экономикалық ортадағы өзгерістер, әсіресе адвокатура мен нотариус мамандығындағы заң тәжірибесіне әсер етуде.

Қазіргі таңдағы ақпараттық жүйелер саласындағы қарқынды даму эволюциясы қоғам өмірінің барлық салаларын, оның ішінде заң саласын да толықтай дерлік ақпараттандыруға әкелді. Жаңа технологияны өз жұмысында тиімді қолданып, цифрландыру жүйесі арқылы жетістіктерге жеткен саланың бірі – сот. Сот саласы үшін сандық технология – жеделдікті арттырудың, сот актілерінің ашықтығын қамтамасыз етудің, соттардың жүктемесін азайтудың, бюрократиялық қарым-қатынасты жоюдың, сайып келгенде соттарда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетудің мүмкіндігі болып табылады. Жасанды интеллект жүйесі тұлғаларға сот актілерін іздеуге және сот істерінің ықтимал аяқталуына болжауға мүмкіндік береді.

ЖИ-нің азаматтық процеске қатысты бойынша екі тұжырымы бар :

- 1) ЖИ – судья – сот процесіне қатысушы;
- 2) ЖИ – техникалық көмекші.

Заң ғылымында ЖИ-ні сот өндірісіне енгізуге байланысты кереғар пікірлер де орын алуда. Кейбір ғалымдардың пікірінше ЖИ-мен күнделікті «қарапайым» сот істерінің жекелеген санаттарын шешу функцияларын орындауға болады мысалы, оңайлатылған (упрощенное) іс жүргізу, дау туындамайтын, медиациялық тәртіппен орындалатын сот істері және т.б. (Соседова, 2020, б. 32). Ал, екіншілері, ЖИ технологиялары сот ісін жүргізудегі судьяның процессуалдық рөлін алмастырмауы тиіс деп санайды (Булгакова және т.б., 2018, б. 16). Расында, сот ісін жүргізуде ЖИ-ні пайдаланудың нақты мүмкін-

діктеріне қарамастан, бүгін де бұл технологиялар судьяны толығымен алмастыра алатынына толық сенімділік жоқ. Мысалы, егер ЖИ судьяның құқықтары мен міндеттеріне ие болса, оны құқық субъектісі деп тануға тура келеді. Осы уақыт кезеңінде бұл аспектінің елеулі салдары бар. Іс бойынша дәлелдемелерді қарайтын судья-адамның электрондық дәлелдемелерді қамтитын шаблон негізінде шешім қабылдайтын ішкі сенімін «жансыз машинамен» ауыстыру мүмкін емес.

Осы ретте М.Д. Журавлеваның пікірінше, ЖИ адамға ұқсас танымдық қабілеттерді қолдана алады. ЖИ оларды бағдарламалан нысанда біржақтылығын, сондай-ақ олар өзара әрекеттесетін адамдардың көзқарастарын қамтуы мүмкін (Журавлева, 2021, б. 28). Басқаша айтқанда, ЖИ пайдалану жалпы сот ісін жүргізу жүйесін жүзеге асыру кезінде оң да, теріс де салдарға әкеп соғуы мүмкін. Бір жағынан, адамға тән бейтараптық пен қажеттіліктің болмауы ЖИ-ге әділ және объективті шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді, ал екінші жағынан, көп жылдық тәжірибе нәтижесінде қалыптасқан ішкі сенімнің шамадан тыс болмауы қажетті дәлелдемелерді қосымша қарамай, толық негізделмеген сот шешімдерін қабылдауға әкелуі мүмкін.

Десе де, ЖИ судьяға көмекші құрал ретінде екі модельде жұмыс істей алады :

1) «суррогат сот төрелігі» – талдау мен шешім қабылдауды ЖИ жүйелері дербес, алайда адамның тікелей бақылауымен жүзеге асырады;

2) «қосымша сот төрелігі» (болжамды) – адамның талдамалық қабілеттері ЖИ жүйелерімен (іс бойынша ақпаратты автоматты түрде іздеу, іріктеу, талдау) толықтырылады.

Сот жүйесін цифрландыруға көшудің біртіндеп дамып, электрондық соттар мен электрондық сот ісін электрондық сот төрелігін енгізудің негізгі платформалары ретінде құрумен аяқталғанын көрсетеді. Бұл стратегиялық саясат өзгерісі заманауи ғалымдардың бірнеше еңбектерінде дәлелденген озық цифрлық технологияларды енгізу арқылы сот процестерін жаңғырту және оңтайландыру бойынша кешенді күш-жігерді көрсетеді (<https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.1.6>). Осылайша, электрондық соттар мен электрондық сот істерін енгізу арқылы сот жүйесі сот ісін жүргізуді жеделдету, құжаттарды тапсыруды жеңілдету және мүдделі тараптарға істерге қатысты ақпаратқа нақты уақыт режимінде қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін технологияны пайдалануға тырысады. Электрондық сот төрелігіне көшу

инновацияны қабылдауға және цифрлық дәуірдің талаптарына бейімделуге бейімделуге деген ұмтылысты білдіреді (<https://doi.org/10.2139/ssrn.3745375>).

Жасанды интеллект «біржақты» болуы мүмкін және «галлюцинация» тудыруы мүмкін, бұл сот ісінде ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін болғандықтан, адамның іс-әрекеті өте маңызды. Жасанды интеллект «біржақты» болуы мүмкін және «галлюцинация» тудыруы мүмкін, бұл сот ісінде ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін болғандықтан, адамның іс-әрекеті өте маңызды. (<https://www.law360.com/pulse/ai-tracker>).

Сот жүйесін цифрландыруда корпоративтік даулардың мәні ерекше. Корпоративтік даудың тараптары заңды тұлғалар (акционерлік қоғам, жауапкершілігі шектеулі серіктестік) және жеке тұлғалар (жеке кәсіпкерлер, акционерлер, қатысушылар, директорлар Кеңесінің мүшелері, оның ішінде бұрынғылар) бола алады. Кез-келген дерлік корпоративтік дау келіссөздер кезеңінде шешілмеген корпоративтік жанжалдан басталады. Сотта корпоративтік дауды қозғамас бұрын, талапкер әдетте сотқа дейінгі арызда өз талаптарын белгілейді. Дауларды тараптардың келіссөздер немесе сотқа дейінгі шағымдар сатысында шешуі сирек емес.

Алайда жаһандану жағдайындағы қарқынды дамып келе жатқан экономикалық қатынастар трансұлттық тұрғыдан да, әрбір тәуелсіз Мемлекет ішіндегі корпоративтік даулардың санын көбейтті. Қазақстан бұл логикалық құқықтық құбылыстан тыс қалмайды. Осыған байланысты сот қызметкерлерінің аналитикалық және ұйымдастырушылық-процестік жұмысының белгілі бір бағыттарын зерделеу қажет, онда ЖИ құралдарын қолдану мүмкіндігін қарастыруға болады. Бірақ мұндай инновацияларды сынақтан өткізіп, енгізбес бұрын, ақпараттық қауіпсіздікке, жеке деректерді қорғауға және ЖИ-ді математикалық тұрғыдан дұрыс машиналық оқытуға көп көңіл бөлу қажет.

Корпоративтік дауларды шешуде жасанды интеллектті пайдалану бір мезгілде екі процедурадан басталуы мүмкін:

1. Корпоративтік даулар бойынша сот ісін жүргізу;

2. Ұқсас істерде қабылданған шешімдер негізінде істің нәтижесін болжау мүмкіндігімен корпоративтік дауда заңды маңызы бар мән-жайларды анықтау.

Дж. Барнетт пен П. Треливен жасанды интеллект пен блокчейн технологияларын пай-

далануды зерттеген кезде дауларды шешу процесін автоматтандыруға көмектесетін бірнеше негізгі аспектілерді анықтайды. Жасанды интеллекттің арқасында дауларды шешетін платформалар мысал ретінде қарастырылды. Авторлар eBay Resolution Center (жыл сайын миллиондаған дауларды шешеді), SmartSettle (тараптар арасында ымыраға келу үшін ойын теориясын пайдаланады) сияқты жүйелерді атап өтеді (Jeremy, 2018. p. 399). Корпоративтік даудың нәтижесін болжауда, көп мөлшердегі заңды ақпаратты өңдеуде, сондай-ақ заңды тұрғыдан күрделі коммерциялық келісімшарттарды талдауда жасанды интеллектті пайдаланудың тағы бір негізгі қозғаушы күші – LawTech платформасы (<https://law-tech.co.in>). Бұл платформада келесідей автоматтандырылған заңды процестер бар:

- Есеп жүргізу, құжаттарды талдау, келісімшарттарды жасау (DocuSign, Contract Express);
- Онлайн дауларды шешу (ODR) – жасанды интеллектті пайдалана отырып, сандық форматта онлайн медиация, арбитраж немесе дауларды шешуге арналған платформалар;
- Блокчейн және ақылды келісімшарттар;
- Тұтынушылармен өзара әрекеттесу және құжаттаманы басқару (Clio, Practice Panther);
- Пайдалану жағдайлары мен оқу материалдарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін платформалар (LagalZoom, Rocket Lawyer).

Жасанды интеллекттен басқа, блокчейн технологиялары жеке деректерді қорғау тұрғысынан заңнамалық реттеуді қажет етеді және ұлттық деңгейде ұлттық ережелерді қабылдау қажет (Айтимов & Ильясова, 2024, б. 128).

Жасанды Интеллект (AI) сот процестеріне көбірек интеграциялануда, бұл тиімділікті және сот төрелігіне қолжетімділікті арттыруға мүмкіндік береді. Азаматтық істерді соттың қарауына әзірлеу бірінші сатыдағы соттың іс жөніндегі іс-әрекетінің қажеттілігі болып табылады және ол тараптар ұсынған дәлелдемелер мен қолданылуға жататын материалдық құқық нормаларына сәйкес тараптардың заңды құқықтары мен міндеттерін, олар ұсынған дәлелдемелерді сот отырысында толық, жан-жақты және объективті түрде зерттеп, сот актісін шығару үшін қажетті жағдайлар тудырады.

Азаматтық процеске қатысушылар арасындағы сот байланысының нысанын, оның ішінде сот талқылауын электронды түрде алмасу құқығын таңдау дәлелдемелерді алмасу туралы келісім нысанында, келісімде (келісімшартта)

тармақ түрінде немесе іске қатысушы адамдардың ауызша арызы арқылы ресімделеді (Мейірбекова, 2016, б. 122).

Азаматтық істі қозғау – бұл сот ісі бойынша нақты іс жүргізу субъектілері айқындалатын кезең. Бұл жерде судья азаматтық істі қабылдау, бас тарту, қайтару немесе істі қозғау туралы ұйғарым шығарады. Судья мән-жайларды Қазақстан Республикасының Азаматтық процесілік кодексінің (ҚР АПК) 133-136-баптарына сәйкестік талап қою келіп түскен күннен бастап бес жұмыс күні ішінде оны соттың іс жүргізуіне қабылдау туралы мәселені шешеді (<https://online.zakon.kz/>). ЖИ талап қоюшының нақты талап бойынша сотқа жүгінуге құқығы бар-жоғын, оны орындау шарттарының орындалғанын, талап арыздың нысаны мен мазмұнының және оған қоса берілген құжаттардың сәйкестігін бағалауы тиіс. ЖИ мәліметтер базасын қолдана отырып оқытылуы мүмкін, бұл оған істі қозғау керек пе, жоқ па деген шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Талап қоюдың мәні мен негіздерін, жауапкердің қарсылықтарын, маңызы бар өзге де мән-жайларды бағалай отырып, судья туындаған дауды саралайды. Дәлелдемелік базаны қалыптастыра отырып, судья тараптарға дәлелдемелер алуға жәрдемдеседі, куәгерлерді шақырады, сараптамалар тағайындайды, заттай және жазбаша дәлелдемелерді сол жерде қарап тексереді, сот тапсырмаларын жібереді, дәлелдемелерді қамтамасыз етеді. Процеске қатысушыларды айқындай отырып, тиісті емес жауапкерді алмастыра алады, іске қатысатын адамдарды және сот төрелігін жүзеге асыруға жәрдемдесетін адамдарды тарта алады. Бұл кезеңде сонымен қатар ҚР АПК 172 бабына сәйкес қосымша дербес міндеттерді қамтитын алдын ала сот отырысы тағайындалуы мүмкін.

ҚР АПК-да дәлелдемелерді бағалау сот талқылауының негізгі кезеңі болып табылады. Сот заң мен ар-ожданدى басшылыққа ала отырып, іс бойынша бар барлық дәлелдемелерді жан-жақты, толық, объективті және тікелей зерттеу негізінде дәлелдемелерді өзінің ішкі сеніміне қарай бағалайды. Судьялардың Тәуелсіздік принципіне сәйкес судья шешім қабылдауы керек, оның ішінде түйсігі, ар-ожданы және құқықтық санадан тұратын ішкі сенімге негізделген. Судьялық жұмыстың ерекшелігі заңды қолдану және түсіну, шешім қабылдауда әртүрлі факторлардың рөлін зерттеу және анықтау ғана емес, сонымен қатар кейбір жағдайларда психологиялық және

тіпті этикалық аспектілерді ескеру қабілетімен байланысты.

Сот жүйесінде жасанды интеллектті қолданудың бірнеше көрнекі мысалдарын келтірейік.

Біріншіден, заң әдебиетін, заңнаманы және сот ісін зерттеу үшін арнайы жасалған жасанды интеллект модельдері әртүрлі юрисдикциялардағы заңдық ақпаратқа қол жеткізуді айтарлықтай жеделдетеді және зерттеу процесін оңтайландырудағы тиімділігін көрсетеді.

Екіншіден, тыңдаулар кезінде айтылған сот шешімдері мен мәлімдемелерін автоматты түрде транскрипциялайтын, заңды қысқартулар мен дәйексөздерді шебер анықтайтын диктант қосымшалары әзірленуде.

Үшіншіден, чатботтар арқылы көрсетілген кеңес беру жасанды интеллект модельдері сот процесінде маңызды ақпарат пен нұсқаулық береді (S. Selçuk, N. Kurt Konca, S. Kaya., 2025).

Десе де, ЖИ адамның коммуникативті қабілеттеріне ие емес, жағдайға негізделген «нақты» сұрақтарды қоюға және өмірлік тәжірибе тұрғысынан мән-жайларды талдауға қабілетті емес. Жасанды интеллектті сот процесіне интеграциялау тиімділік пен әділдік арасындағы тепе-теңдікке қатысты маңызды сұрақтар туғызады, бұл жасанды интеллекттің ықтимал пайдасын процедуралық әділдікке, бейтараптыққа және ашықтыққа нұқсан келтіру тәуекелдерімен салыстыратын талдауды қажет етеді.

Сот жүйесіне жасанды интеллекттің (ЖИ) енгізілуі әділеттіліктің тиімділігі мен объективтілігін арттыру үшін жаңа мүмкіндіктер ашадy. Дегенмен, айқын артықшылықтарға қарамастан, мұқият талдау мен талқылауды қажет ететін елеулі қиындықтар мен тәуекелдер бар. Алгоритмдік шешім қабылдаудағы біржақтылық, растаудың ықтимал біржақтылығы немесе жасанды интеллект нәтижелеріне шамадан тыс тәуелділік және процедуралық әділеттілікке төнетін қауіптер-мұның бәрі қиындықтар туғызады.

Негізгі аспектілердің бірі – ЖИ көмегімен қабылданатын шешімдерде әділдік пен кемсітушілікке жол бермеуді қамтамасыз ету, сондай-ақ, ЖИ қабылдайтын шешімдердің ашықтығы мен түсіндірілуі. Сот жүйесінде әрбір шешімнің негіздемесі өте маңызды. Дегенмен, көптеген заманауи ЖИ модельдері, әсіресе нейрондық желілер, «қара» жәшіктер ретінде жұмыс істейді, бұл олардың жұмыс істеу логикасын түсінуді қиындатады. Бұл мұндай жүйелерге деген сенімді әлсіретіп, оларды енгізуге қарсылық тудыруы

мүмкін. Осы ретте, біріншіден сот төрелігінде жасанды интеллектті қолданудың құқықтық және этикалық аспектілері де ескерілуі қажет. Екіншіден, сот жүйесіне жасанды интеллектті енгізу үшін қызметкерлерді оқыту, қолданыстағы процестер мен инфрақұрылымды бейімдеу, сондай-ақ енгізілген шешімдердің тиімділігін үнемі бақылау және бағалау сияқты кешенді тәсіл қажет.

Электрондық сот жүйесі сот процесінің тиімділігіне айтарлықтай және оң әсер ететінін көрсетеді және пайдаланушылар үшін тиімді, сенімді, қауіпсіз болып табылады. Цифрлық тәсіл құнды ақпарат бергенімен, оның шектеулері де бар. Осылайша, зерттеу сапалы тәсіл ақпараттық технологиялардың сот төрелігі жүйесіне қалай әсер ететінін тереңірек түсінуге мүмкіндік беретінін көрсетеді. Зерттеу нәтижелері процестің тиімділігі мен пайдаланушыға ыңғайлылығын арттыру үшін салыстырмалы технологияларды енгізуді қарастыратын басқа салалардағы соттар үшін пайдалы болуы мүмкін.

Электрондық сот жүйесі сот процесінің тиімділігі мен тиімділігін едәуір арттыра алатын перспективалы технология болып табылады. Дегенмен, қосымша зерттеулер ақпараттық технологиялардың сот төрелігі жүйесіне қалай әсер ететінін түсіну қажеттілігі болып табылады және цифрлық және сапалық тәсілдердің үйлесімі жан-жақты түсінік бере алады (Djamaludin and et all, 2023).

Қорытынды

Шетелдік тәжірибені ескере келе, бұл зерттеуде сот билігі сот төрелігінің инновациялық дамуын, ашықтық пен ашықтықты қамтамасыз етуге бағытталған цифрлық трансформацияның орталығында тұрғаны атап өтілген. Цифрлық технологияларды белсенді пайдалану және цифрландыру тиімді соттың қажеттілігіне айналуға. Қазіргі заманғы соттар сот ақпаратын беру және қорғау үшін әртүрлі технологиялық құралдарды табысты пайдаланады.

Цифрлық технологиялар электрондық сот жүйесін ыңғайлырақ, жылдамырақ және қолжетімді етеді. Сонымен қатар цифрландыру қоршаған ортаға оң әсер ете отырып, шығындарды азайтуға және құқықтық қорғауға қолжетімділікті арттыруға көмектеседі.

Авторлар зерттеуде талданған мәселелерді судьялардың белсенді қатысуы мен бақылауы, ұсынымдарды сот ісін жүргізудің нақты шартта-

рына бейімдеу, жасанды интеллект және блокчейн технологияларын интеграциялау арқылы шешуді ұсынады. Электрондық сот төрелігі жүйесін одан әрі дамыту үшін жасанды интеллект пен Blockchain технологияларын интеграциялау арқылы электрондық сот платформаларының функционалын дамыту маңызды. Тұтастай алғанда, бұл сот процестерінің қолжетімділігі мен тиімділігін одан әрі арттыруға ықпал ететін болады.

Жасанды интеллект құралдарын сот төрелігіне енгізу мен қолданудағы негізгі кедергі, соның ішінде корпоративтік дауларды шешу саласындағы пилоттық жоба ретінде, дерекқорларға шектеулі қолжетімділік, машиналық оқыту алгоритмдерін толық оқыту үшін анонимді шешімдерге және басқа да тиісті құжаттарға толық қолжетімділіктің болмауы, соттың практикалық қызметінде цифрлық қызметтерді енгізуді сынақтан өткізуге көмектің болмауы болып табылады. Мемлекеттік аппараттың қолдауы юриспруденциядағы инновациялық технологияларды бірлесіп дамыту үшін өте маңызды.

Қазіргі уақытта сот құжаттарын талдауға арналған машиналық оқыту алгоритмдері әзірленуде. Осыған байланысты, біз мемлекеттік аппарат басым бағыттар бойынша зерттеу жобаларын ілгерілетуі қажет деп санаймыз.

2024-2029 жылдарға арналған жасанды интеллектті дамыту тұжырымдамасы заңнамадағы келесі олқылықтарды көрсетеді: жасанды интеллектті реттеу аясы анықталмаған, жасанды интеллект субъектілері арасындағы қарым-қатынас, соның ішінде мемлекеттік органдардың құзыреттері, сондай-ақ жасанды интеллект саласындағы субъектілердің құқықтары, міндеттері мен жауапкершіліктері реттелмеген; Жасанды интеллект өнімдері мен технологияларына техникалық регламенттер мен ұлттық стандарттар жоқ. Бұл кедергілерді ғылыми қоғамдастық пен мемлекеттің бірлескен күш-жігерімен шешуге болады.

Авторлардың үлесі

Ж.Г. Ибрагимова – зерттеу тұжырымдамасын әзірлеу; әдіснаманы қалыптастыру, ғылыми жетекшілік; мәтінді редакциялау және рецензиялау. Э.С. Абдрахманова – формалды талдау; зерттеу жүргізу; нәтижелерді валидациялау; практикалық материалдарды талдау. Д.М. Омурчиева – деректерді жинау және өңдеу; зерттеу жүргізу; бастапқы мәтінді дайындау; визуализация. К.А. Джумабаева – жобаны үйлестіру; ғылыми жетекшілік; мәтінді дайындау және редакциялау; хат-хабар жүргізу

Әдебиеттер

- Айтимов, Б. Ж., & Ильясова, Г. А. (2024). Блокчейн технологияларды қолдану салалары: шетелдердегі құқықтық реттеу тәжірибесі. *Қарағанды университетінің хабаршысы. Құқық сериясы*, 29, № 2(114), 122–130. <https://doi.org/10.31489/202412/122-130>
- «Ақпараттандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 24 қарашадағы № 418-V Заңы (2025.07.01 берілген өзгерістер мен толықтырулармен). (2015). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37847228
- Bănică, R. A. (2020). Digitization of justice in the context of the COVID-19 pandemic and the implications of digitalization on constitutional rights. *Revista de Drept Constituțional*, 2, 11–30. <https://doi.org/10.47743/rdc-2020-2-0001>
- Булгакова, Е. В., Денисов, И. С., & Булгаков, В. Г. (2018). Киберправосудие. *Администратор суда*, 4, 16.
- Case of Tyrer v. the United Kingdom, no. 5856/72, 25 April 1978. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-73487&filename=001-73487.pdf>
- Djamiludin, D., Aziz, M. F., Ar-Rasyid, Y., & As-Sayyis, I. A. (2023). Assessing the impact of electronic court systems on the efficiency of judicial processes in the era of digital transformation. *Volkgeist: Jurnal Ilmu Hukum dan Konstitusi*, 6(2), 1–20. https://www.researchgate.net/publication/372252851_Assessing_the_Impact_of_Electronic_Court_Systems_on_the_Efficiency_of_Judicial_Processes_in_the_Era_of_Digital_Transformation
- Гусак, С. Д. (2024). Перспективы и риски использования искусственного интеллекта при осуществлении судопроизводства. В *Сборник научных трудов* (с. 166–169). http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/101459/1/Gusak_166_169.pdf
- «Жасанды интеллектті дамытудың 2024–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы. (2024). «Әділет» – Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2400000592>
- Жасанды интеллектті дамытудың 2024–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы алты негізгі бағытты қамтиды. (2025, 16 сәуір). *Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің ресми ақпараттық ресурсы*. <https://primeminister.kz/news/reviews/zhasandy-intellektini-damytydyn-2024-2029-zhyldarga-arnalghan-tuzhyrymdamasy-alty-negizgi-bagytyty-kamtidy-29957>
- Журавлева, М. Д. (2021). К вопросу о внедрении и использовании систем искусственного интеллекта в гражданском судопроизводстве. *Гуманитарные и политико-правовые исследования*, 1(12), 20–28.

Қазақстанда жасанды интеллект қалай дамып келеді. (2025, 23 ақпан). *Baq.kz*. <https://baq.kz/qazaqstanda-zhasandy-intellekt-qalay-damyp-keledi-200008265>

«Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V Кодексі (2025.01.07 берілген өзгерістер мен толықтырулармен). (2015). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32683909

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне экономикалық өсуді қалпына келтіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 399-VI Заңы. (2021). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34924983

Мейірбекова, Г. Б. (2016). Азаматтық істерді соттың қарауына өзірлеудегі судьяның рөлі. *ҚазҰУ Хабаршысы. Заң сериясы*, 1(77), 122.

Riccio, G. M., & Pezza, F. (2019). Certifications mechanism and liability rules under the GDPR: When the harmonisation becomes unification. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3745375>

Соседова, М. В. (2020). Возможность применения ИИ при рассмотрении отдельных гражданских дел: предсказанное правосудие. *Арбитражный и гражданский процесс*, 5, 32.

Sung, H.-C. (2020). Can online courts promote access to justice? A case study of the Internet courts in China. *Computer Law & Security Review*, 39, 105461. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364920300662>

The use of artificial intelligence (AI) in civil litigation. (2025, 3 May). *BHGR Law*. <https://bhgrlaw.com/2025/05/03/the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-civil-litigation>

Tracking federal judge orders on artificial intelligence. (n.d.). *Law360*. <https://www.law360.com/pulse/ai-tracker>

Yasynok, M. M., & Kotvyakovskiy, Y. O. (2023). Electronic court in civil jurisdiction. *Private and Public Law*, 1, 36–42. <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.1.6>

Jeremy, B., & Philip, T. (2018). Algorithmic dispute resolution: The automation of professional dispute resolution using AI and blockchain technologies. *The Computer Journal*, 61(3), 399–408.

Seyhan Selçuk, S., Kurt Konca, N., & Kaya, S. (2025). AI-driven civil litigation: Navigating the right to a fair trial. *Computer Law & Security Review*, 57, 106136.

References

Aitimov, B. Zh., & Ilyasova, G. A. (2024). Blokcheyn texnologiyalary qoldanu salalary: shetelderdegi quqyqyq retteu täzhiribesi [Areas of blockchain technology application: Foreign experience of legal regulation]. *Qaragandy universitetinin habarshysy. Quqyq seriyasy [Bulletin of Karaganda University. Law series]*, 29(2(114)), 122–130. <https://doi.org/10.31489/202412/122-130>

“Aqparattandyru turaly” Qazaqstan Respublikasynyn 2015 zhylygy 24 qarashadagy No. 418-V Zany (2025.07.01 berilgen özgerister men tolyqyruylarman) [Law of the Republic of Kazakhstan “On Informatization” of 24 November 2015 No. 418-V (as amended on 1 July 2025)]. (2015). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37847228

Bănică, R. A. (2020). Digitization of justice in the context of the COVID-19 pandemic and the implications of digitalization on constitutional rights. *Revista de Drept Constituțional*, 2, 11–30. <https://doi.org/10.47743/rdc-2020-2-0001>

Bulgakova, E. V., Denisov, I. S., & Bulgakov, V. G. (2018). Kiberpravosudie [Cyber-justice]. *Administrator suda [Court Administrator]*, 4, 16.

Case of Tyrer v. the United Kingdom, no. 5856/72, 25 April 1978. (1978). *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-73487&filename=001-73487.pdf>

Djamaludin, D., Aziz, M. F., Ar-Rasyid, Y., & As-Sayyis, I. A. (2023). Assessing the impact of electronic court systems on the efficiency of judicial processes in the era of digital transformation. *Volksgeist: Jurnal Ilmu Hukum dan Konstitusi*, 6(2), 1–20. https://www.researchgate.net/publication/372252851_Assessing_the_Impact_of_Electronic_Court_Systems_on_the_Efficiency_of_Judicial_Processes_in_the_Era_of_Digital_Transformation

Gusak, S. D. (2024). Perspektivy i riski ispolzovaniya iskusstvennogo intellekta pri osushchestvlenii sudoproizvodstva [Prospects and risks of using artificial intelligence in judicial proceedings]. In *Sbornik nauchnykh trudov* [Collection of scientific papers] (pp. 166–169). http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/101459/1/Gusak_166_169.pdf

“Zhasandy intellekti damytudyn 2024–2029 zhyldarga arналган tuzhyrymdamasyn bekitu turaly” Qazaqstan Respublikasy Ükimetinин 2024 zhylygy 24 shildedegi No. 592 qaulysy [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan No. 592 of 24 July 2024 “On approval of the Concept for the development of artificial intelligence for 2024–2029”]. (2024). “*Adilet*” – *Qazaqstan Respublikasynyn normativtik quqyqyq aktilerinин aqparattyq-quqyqyq zhuiesi* [“Adilet” information-legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan]. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2400000592>

“Zhasandy intellektini damytudyn 2024–2029 zhyldarga arналган tuzhyrymdamasy alty negizgi bagytty qamtidy” [The concept for the development of artificial intelligence for 2024–2029 covers six key areas]. (2025, April 16). *Qazaqstan Respublikasy Prem'er-ministrinin resmi aqparattyq resursy* [Official information resource of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan]. <https://primeminister.kz/news/reviews/zhasandy-intellektini-damytudyn-2024-2029-zhyldarga-arналган-tuzhyrymdamasy-alty-negizgi-bagyty-kamtidy-29957>

Zharavleva, M. D. (2021). K voprosu o vnedrenii i ispolzovanii sistem iskusstvennogo intellekta v grazhdanskom sudoproizvodstve [On the introduction and use of artificial intelligence systems in civil proceedings]. *Gumanitarnye i politiko-pravovoye issledovaniya [Humanitarian and Political-Legal Studies]*, 1(12), 20–28.

“Qazaqstanda zhasandy intellekt qalai damyp keledi” [How artificial intelligence is developing in Kazakhstan]. (2025, February 23). *Baq.kz*. <https://baq.kz/qazaqstanda-zhasandy-intellekt-qalay-damyp-keledi-200008265>

“Qazaqstan Respublikasynyn Azamattik protsesitik Kodeksi” Qazaqstan Respublikasynyn 2015 zhylygy 31 qazandagy No. 377-V Kodeksi (2025.01.07 berilgen özgerister men tolyqtyruylar men) [Civil Procedure Code of the Republic of Kazakhstan of 31 October 2015 No. 377-V (as amended on 7 January 2025)]. (2015). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32683909

“Qazaqstan Respublikasynyn keibyr zanamalyq aktilerine ekonomikalyq ösudi qalpyna keltiru mäseleleri boyynsha özgerister men tolyqtyruylar engizu turaly” Qazaqstan Respublikasynyn 2021 zhylygy 2 qangtar dagy No. 399-VI Zany [Law of the Republic of Kazakhstan No. 399-VI of 2 January 2021 “On introducing amendments and additions to certain legislative acts on issues of restoring economic growth”]. (2021). *Zakon.kz*. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34924983

Meirbekova, G. B. (2016). Azamattik isterdi sottyn qarauyna äzirleudegi sudyanyn röli [The role of the judge in preparing civil cases for court hearing]. *QazUÜ Habarshysy. Zan seriyasy [KazNU Bulletin. Law series]*, 1(77), 122.

Riccio, G. M., & Pezza, F. (2019). Certifications mechanism and liability rules under the GDPR: When the harmonisation becomes unification. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3745375>

Sosedova, M. V. (2020). Vozmozhnost primeneniya II pri rassmotrenii otdelnykh grazhdanskikh del: predskazannoe pravosudie [Possibility of using AI in certain civil cases: Predicted justice]. *Arbitrazhnyy i grazhdanskiy protsess [Arbitration and Civil Procedure]*, 5, 32.

Sung, H.-C. (2020). Can online courts promote access to justice? A case study of the Internet courts in China. *Computer Law & Security Review*, 39, 105461. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364920300662>

The use of artificial intelligence (AI) in civil litigation. (2025, May 3). *BHGR Law*. <https://bhgrlaw.com/2025/05/03/the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-civil-litigation>

Tracking federal judge orders on artificial intelligence. (n.d.). *Law360*. <https://www.law360.com/pulse/ai-tracker>

Yasynok, M. M., & Kotvyakovskiy, Y. O. (2023). Electronic court in civil jurisdiction. *Private and Public Law*, 1, 36–42. <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.1.6>

Jeremy, B., & Philip, T. (2018). Algorithmic dispute resolution: The automation of professional dispute resolution using AI and blockchain technologies. *The Computer Journal*, 61(3), 399–408.

Selçuk, S. S., Kurt Konca, N., & Kaya, S. (2025). AI-driven civil litigation: Navigating the right to a fair trial. *Computer Law & Security Review*, 57, 106136.

Авторлар туралы мәліметтер

Ибрагимова Жұлдыз Гайыповна – Тұран университетінің Құқық жоғары мектебінің докторанты (Алматы, Қазақстан, e-mail: 24250941@turan-edu.kz).

Абдрахманова Эльмира Сериккельдиевна – POWERLAW сараптамалық-консультациялық орталығы ЖШС директоры (Алматы, Қазақстан, e-mail: Powerlaw2017@yandex.kz).

Омурчиева Дина Маратовна – заң ғылымдарының кандидаты, HR, заңгер «NH Consulting KAZ» ЖШС (Алматы, Қазақстан, e-mail: omurchiyeva.dina@gmail.com).

Джумабаева Карлыгаш Асылхановна – PhD докторы, қауымдастырылған профессор, Тұран университеті, Құқық жоғары мектебінің директоры (Алматы, Қазақстан, e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz).

Сведения об авторах

Ибрагимова Жұлдыз Гайыповна – докторант Высшей школы права Университета Туран (Алматы, Казахстан, e-mail: 24250941@turan-edu.kz).

Абдрахманова Эльмира Сериккельдиевна – директор ТОО экспертно-консультационный центр PowerLaw (Алматы, Казахстан, e-mail: Powerlaw2017@yandex.kz).

Омурчиева Дина Маратовна – кандидат юридических наук, Юрист ТОО «NH Consulting KAZ», HR (Алматы, Казахстан, e-mail: omurchiyeva.dina@gmail.com).

Джумабаева Карлыгаш Асылхановна – доктор PhD, ассоциированный профессор, Директор Высшей школы Права Университета Туран (Алматы, Казахстан, e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz).

Information about the authors

Ibragimova Zhuldyz Gaipovna – Doctoral student of the Higher School of Law at Turan University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: 24250941@turan-edu.kz).

Abdrakhmanova Elmira Serikkeldievna – Director of LLP Expert Consulting center PowerLaw (Almaty, Kazakhstan, e-mail: Powerlaw2017@yandex.kz).

Omurchiyeva Dina Maratovna – Candidate of Law, Limited Liability Partnership «NH Consulting KAZ», HR (Almaty, Kazakhstan, e-mail: omurchiyeva.dina@gmail.com).

Dzhumabaeva Karlygash Asilkhanovna – PhD, Associate Professor, Director of the Higher School of Law, University of Turan, (Almaty, Kazakhstan, e-mail: k.jumabaeva@turan-edu.kz).

Тіркелді: 30.10.2025
Қабылданды: 20.03.2026